

1

Vrije wil, de wil in het huidige filosofische discours

De problemen rond de vrije wil zijn actueel. Het Libetexperiment lijkt de vrije wil uit te sluiten. Het materialisme als primaat maakt de vrije wil tot een probleem in een als gedetermineerd opgevatte werkelijkheid.

Over deze twee problemen schrijft Marc Slors over ;

1. De relatie gedetermineerdheid en wel/geen vrije wil,
2. De relatie bewustzijn en wel/geen vrije wil.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_4 2

2

Hoe het probleem actueel werd; Libet en de vrije wil

Libet publiceert in 1983 een onderzoek naar de vrije wil en dat onderzoek kom je in bijna alle teksten over vrije wil daarna tegen. Alle moderne neurowetenschappelijke onderzoeken naar de vrije wil reageren op het probleem dat hier ontstaat.

Vóór Libet was het idee er is een intentie en die zet ik om in een handeling en dus ik handel naar de vrije wil: (natuurlijk binnen grenzen van wat mogelijk is enz)

Wat Libet's experiment en de variaties daarop laten zien is vooral dat een bewuste intentie of beslissing **niet** de oorsprong is van de handeling die daarop volgt. Die oorsprong ligt, op de tijdsbalk, vóór die bewuste intentie of beslissing.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_4 3

3

Laten we Libet ontzenuwen was het idee....

Maar het tegendeel vond plaats;

“Experimenten met andere methoden, zoals fMRI scans, laten zien dat de tijd tussen de onbewuste oorsprong van een handeling en de bewuste ‘beslissing’ in bepaalde situaties kan oplopen tot 10 (!) seconden (Soon et al. 2008).”

We redden niet de vrije wil om iets te willen, maar wel om het niet te willen.

“(...)Libet laat zien dat we in staat zijn bewust een bereidheidspotentiala die onderweg is een handeling te worden kunnen afbreken. Zoals hij het uitdrukt is er geen sprake van een ‘free will’, maar wel van een ‘free won’t’.”

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_4 4

4

Maar ook die vorm van bewust handelen valt af

“Wegner laat zien dat de onbewuste processen die leiden tot het vormen van een bewuste intentie in een iets later stadium ook verantwoordelijk zijn voor de handeling. Zo maakt Wegner Libet's werk af: bewuste intenties, beslissingen, gedachtes etc. zijn noch de oorsprong, noch de oorzaak van ons handelen.”

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_4 5

5

Determinisme of controle

De bedreiging voor vrije wil die velen zien in de resultaten van Libet en Wegner heeft niets te maken met determinisme, maar alles met de afwezigheid van controle. Het gaat er om dat niet ik mijn handelingen bepaal, maar onbewuste processen waarop ik geen invloed kan uitoefenen. Het filosofische debat over de vrije wil zoals dat voorafgaande aan Libet's experimenten werd gevoerd, daarentegen, werd juist gedomineerd door de determinisme kwestie. En tot op zekere hoogte is dat nog steeds zo.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_4 6

6

Ik ben wel/niet mijn bewustzijn

“Vrije wil is, in de ogen van Libet en vele andere hersenwetenschappers, dus zoets als causale controle over het handelen door het bewustzijn. Achter dit begrip van vrije wil zitten twee aannames: 1. Ik ben vrij—ik kan mijn vrije wil uitoefenen—als mijn handelingen voortkomen uit mijn intenties en beslissingen en niet uit impulsen die niet tot mijn ‘zelf’ behoren. 2. Ik ben mijn bewustzijn; het ‘zelf’ valt samen met het bewustzijn. Met de eerste aanname lijkt niets mis. De tweede aanname is discutabel.”

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_4

7

7

Is er vrije wil als het ‘zelf’ ook onbewust kan zijn?

“Hoewel echte beantwoording van die vraag buiten het bestek van dit hoofdstuk valt, is dit een mogelijk kort antwoord: door het zelf niet zozeer op te vatten als een ‘ding’ dat causaal verbonden is met handelingen, maar veel meer als een narratief construct; het verhaal dat we over onszelf vertellen waarmee we eenheid en structuur geven aan ons leven (Dennett 1992; Schechtman 1996). Zon’ n verhaal articuleert een set doelen en waarden waarmee een persoon zich identificeert (Frankfurt 1988; Watson 1975; Taylor 1992; Taylor 1976). Vrijheid wordt dan zoets als in staat zijn te handelen in overeenstemming met je waarden en doelen, je goede voornemens en je plannen. Er is veel voor te zeggen dat zo’n vrijheidsbegrip duidelijker een onderdeel is van onze ‘common sense’ dan een begrip in termen van de causale effectiviteit van bewustzijn.”

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_4

8

8

Frankfurt Eerste en tweede orde verlangens

Eerst-orde verlangens zijn simpelweg verlangens om bepaalde handelingen uit te voeren.

Tweede-orde verlangens zijn verlangens die gaan over het wel of niet willen hebben van bepaalde eerste-orde verlangens.

Iemand die geen tweede-orde verlangen heeft en er automatisch naar streeft om zijn sterkste eerste-orde verlangens effectief te maken, noemt Frankfurt “*wanton*”, ofwel een lichtzinnige.

De *wanton* is uitgesloten van persoonswording, omdat hij geen zorg of interesse toont in de vraag welk verlangen in hem bij voorkeur het effectieve verlangen zou moeten vormen.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_4

9

9

James en scherder

William James, psycholoog en filosoof in de traditie van het pragmatisme stelt: “The great thing, then, in all education, is to make our nervous system our ally instead of our enemy... The more of the details of our daily life we can hand over to the effortless custody of automatism, the more our higher powers of mind will be set free for their own proper work (James, 1890, p. 122).”

Het oefenen van tweede orde verlangens tot ze eerste orde gewoontes zijn geworden helpt de vrije wil eenduidig te worden. Vrije wil is hier dat je leert willen wat je wilt.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_4

10

10

Vragen

Zit er geen eindeloze regressie in de vrije wil, waar komt uiteindelijk de aandrift van alles vandaag en zitten we dan niet bij de Wil van Schopenhauer?

Blijven denkers over de vrije wil binnen een illusie, zoals hen wel wordt verweten?

Kan ik verantwoordelijk gesteld worden voor mijn gedrag als ik het product ben van omgeving en aanleg?

Arendt zal zeggen we hebben de kans om een nieuw begin te maken. Ieder van ons kan daarbij iets veranderen in de ruimte tussen ons. Dus niet helemaal vrij en autonoom, maar ook niet gedetermineerd.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_4

11

11

Stel dat

Stel je accepteert dat de vrije wil niet bestaat, wat doe je dan met het gevoel dat je van al die tegenstrijdige willen in je er maar één kan uitvoeren.

Het gaat er niet om dat context en aanleg geen rol spelen, maar ook daarbinnen kun je het één meer aandacht geven dan het ander.

De vrije wil zit dan niet vnl. in de handeling op het moment zelf, dat gaat te snel, daar ‘wordt gewild’, maar de reflectie kan opleveren dat je wilt voorkomen dat je weer zo handelt. Daar is iets aan te doen. Trainen van je wil kan: van agressie training en fobiebehandeling tot je taal vormen met NLP of RET.

Dat is een verschuiven -van gewoontes- die er toe doet in het geheel van de samenleving. De wisselwerking tussen individuele keuzes en context (tijdgeest) maakt deel uit van de onbewuste processen die eerste en tweede orde verlangens beïnvloeden. (vb verkeersagressie)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_4

12

12

Eigenheid

Eigenheid is dat je in vrijheid die handelingen kunt verrichten die de ervaring opleveren dat ze bij je horen. Maar, en dat benadrukt Slors minder, ze horen ook bij een samenleving.

Het actieve leven dat de Grieken ontdekten in de klassieke periode gaat over het je niet mee laten slepen door je passies (het passieve leven) Maar hoe zit het dan met eigenheid?

Deze stuurmanskunst vraagt ook het 'jezelf leren kennen' dus wat er in je leeft, maar ook je werkelijkheid, rol en verantwoordelijkheid.

Met iedere regressie naar een onderliggend mechanisme dat je onvrij maakt, is er ook de ervaring dat je kunt kiezen voor de ene impuls of de andere. Dat doen we niet autonoom, niet ongedetermineerd, maar wel zelf. Wie dat echt niet kan heeft zorg nodig.